

Erdélyi Attila rajza

GYÖRKE ZOLTÁN:

Megtört a varázs

*Elsodort a szél
tőlem mindörökre.
Mint ahogy elszáll
beoltott tűz füstje.*

*Összezáródott
mögöttem a távol.
Szivárvány néz rám
az ég homlokáról.*

*Nincs űr utánad;
beforrt hiányod.
Mint folyó hátán
hajó-vágta árok.*

*Kifakult emlék
lettél mára csupán.
Átfutó árnyék
létem tarka falán.*

*Ami volt — atom.
Sohase láttalak.
Nem őrzitek, mint
múltat a várfalak.*

*Kiszellőztetem
magamat utánad.
Megtört a varázs —
vissza már nem vártak!*

A szőregi Szóráthok ősi fészke egy évszázadnál is régebb óta a dombon volt. A mai Makai út, a Szív utca, a Szerb utca meg a Tolbuhin tér határolta falurészben — a parókián, a bolton, a Vidács bogárn meg a Szabó koporsós házán kívül — mindegyikben a nagy család valamelyik ága lakott.

AZ ŐSI PORTA

A század elején még nem utcánként számozták a házakat, hanem egytől végig: 1907-ben Szegedi országút 526. volt annak a háznak a száma, amelyben Szóráth Pál (1882—1958) született, e jellegzetes és kiterjedt szőregi familiának legérdekesebb és legkülönösebb tagja. 1926-ban már Szőregen is utcánként számozták a házak; ekkor Szegedi országút 69. volt a száma. Az öreg ház ma is megvan: most Makai út 24. a címe.

Talán még Szóráth Pál apja, Szóráth István (1849—1920) is itt született, s amikor 1868-ban, alig 19 évesen megnősült, ide hozta feleségét, a szintén törzsökös és jellegzetes szőregi családból való, 18. évén még alatta levő Szeles Annát (1850—1926). Házasságukból öt gyermek született. Szóráth János (1870—1916) megnősült ugyan, de gyermektelenül halt el. Szóráth Piros (1875—1907) vénlány maradt: hamvai szüleiével együtt nyugszanak a szőregi temetőben. A mesebeli harmadik fiú volt a parasztsorból kiemelkedő Szóráth Pál. Ismét lány következett: Szóráth Vilma (1886—1940), a későbbi Magyar Józsefné. Leszármazottai élnek, csak úgy, mint az utolsó fiúé, Szóráth Ferencé (1891—1951).

NEVES OSZTÁLYTÁRSÁK

A Juhász Gyula Emlékkönyvben látható a kegyes iskolában, a piaristák gimnáziumában 1902-ben érettségizettek csoportképe. Én kaptam harmincevalahány éve Szóráth Páltól, s adtam a múzeum irodalmi gyűjteményének. Rajta ugyanis, fölülről a második sorban, középtűt, egymás

Pali úr

mellett látható Juhász Gyula és Szóráth Pál feje. A gyermekképű, megrengő költőtől föltűnően elüt a töle mindössze fél évvel idősebb, de már bajuszt viselő, daliás, férfias, a világba öntudattal tekintő szőregi legény.

1894 őszén három nagy létszámú első osztály is indult a kegyesrendi gimnáziumban. Szóráth Pált az 1/A osztályba írták be. Már itt osztálytársa lett a későbbi ellenforradalmi főispán, Aigner Károly, Dettre Pál (Dettre János bátyja) és Szivessy Tibor, utóbb jeles építész. Egy év múlva már csak két osztály lett: ekkor került hozzájuk Domokos Elek (Domokos Lászlónak tragikus fiatalon elhunyt, színésznek készülő öccse; Pick (utóbb Petri) Lajos, Balázs Béla barátja, szobrász, Juhász Gyula első megmintázója. Ekkor lett osztálytársuk magántanulónként báró Gerliczy Félix. Ha hetenként egyszer-kétszer görög- vagy latinóra bejött Deszkről, hintaja ott várakozott a körúton, az iskola előtt...

A harmadikban lett osztálytársuk Csányi Mátyás; a későbbi színházi karmester (a Délmagyarország egykori munkatársának, Csányi Piroskának apja) és Sztricha Kálmán, utóbb dorozsmai plébános és a község történetírója. Ötödiktől kezdve már egyetlen, mindig hatvan körüli létszámú osztály volt. Innentől járt együtt Eisner Manóval, Juhász Gyula szűkebb baráti körének tagjával, a későbbi híres ügyvéddel, kommuniszták védőjével, valamint Szalay Jánossal, aki 1919-ben mint a Kommunista Magyarországi Pártja szegedi szervezetének első elnöke írta be nevét a város történetébe.

Juhász Gyula csak a hetedik gimnáziumban, 1900 őszén lett osztálytársuk, amikor váci kispapságának kudarca után, egy évet veszítve, visszatért a gimnáziumba. Az utolsó

két osztályt járta tehát vele Szóráth Pál.

Ő sem tűnt ki túlságosan a tudományokban. Eleinte csupa jója volt, néhány jelessel, utóbb az elégségesek szaporodtak meg bizonyítványában, sőt a nyolcadik végén magyarból elégtelent kapott. Jeleskedett viszont rajzban, testnevelésben, vallásban, magatartásban.

Mi készítette arra, hogy a katonai pályát válassza? — erre csak ő tudott volna felelni. Édesapja, a hatvanholdas Szóráth István Szőregnek tekintélyes gazdája volt: már 1894-ben a községi képviselő testület választott tagja, 1911 és 1914 közt a falu bírása. Meglehet, az ő ambíciója volt délceg fiát taníttatni, tisztet nevelni belőle.

SZÁZADOS ÚR

Szóráth Pál 1906-ban elvégezte a Ludovika Akadémiát. Mint ifjú zözer hadnagy Fiumében kezdte szolgálátát. De már előbb, 1904-ben eljegyezte a neves szegedi familiának, a Zsótér családnak sarját, Zsótér Ilonát, a kétszáz holdas földbirtokos és városatya, Zsótér Ferenc leányát, Zsótér Andor unokáját. A Kálvária u. 9. számú lányosházban főpapok, főtisztok, városi urak és százötven fős vendégsereg jelenlétében volt az ünnepélyes kézfogó. Csakhogy a nagy fölhajtást nem követte esküvő: Szóráth István nem volt hajlandó fiának kifizetni a kauciót, 40 000 korona óvadékot, amelyet minden tisztnek le kellett tennie biztosítékul, hogy házasársát cs. és kir. tiszthez méltó színvonalon képes eltartani. A jözan parasztagazda azt mondta nagyra törő fiának: „ha szereted, hagyj ott a tiszt pályát, menj állami hivatalba, vedd el.”

Szóráth Pál másként döntött. Hosszú, csaknem évtizedes jegyesség után visszakérte a gyűrűt.

A világháború kitörésekor Sopronban szolgált a 7. tüzérezredben. Itt szeretett bele a fiatal zongoratanárnőbe, Lacsai Gizellába. 1916-ban lánya született tőle; nevére vette, taníttatta. A Budapesten élő, édesapjának emlékét máig tisztelő Szó-

rath Gizella mindkét szülőjének örzi nevét.

Szóráth Pál is járt Isonzónál: a háború végén, 1918-ban részt vett a doberdói harcokban.

Szőregre 1918. november 20-án bevonultak a szerb királyi csapatok. Az összeomlás után tehát Szóráth Pál nem jöhetett haza. Debreceni barátjánál húzta meg magát. A megszállók, megtudva, hogy Szóráth István fia katonatiszt, talán azt hitték, rejtegeti. Vallatára fogták, bántalmazták, télvíz idején bezárták házának hideg pincéjébe. Ott halt meg 1920. március 3-án a pincében; orvos már nem tudott segíteni rajta. Szőreg 1921. augusztus 21-én szabaddul föl a megszállás alól. Szóráth Pál azután térhetett haza szülőfalujába, de apját már nem láthatta.

Most jön a meglepő fordulat: Szóráth Pál százados 1926-ban — 44 éves korában — nyugdíjazását kérte.

KETTÉTÖRT PÁLYA

Miért? Lánya, dr. Alaksza Helmutné szerint erről nem szeretett beszélni. Valamelyik föltöttese gyanús váltóügyletbe akarta bevonni, de Szóráth Pál nem állt kötélnek. Amire Zsótér Ilonka kedvéért nem volt hajlandó, becsületének védelmére megtette: fölládozta karrierjét, lemondott tiszt előrehaladásáról.

Rákoscsabán vett egy öreg villát, s ott élt agglégényként ezermesterkedő passzióival, kutyáival, macskáival, csak bejárónőt tűrt meg maga mellett, aki főzött neki és háziállatainak.

1930. február 16-án hazalátogatott Szőregre, hogy barátjának, Tasnady Szeőcs Samunak feleségét köszöntse névnapján. Julianna napja volt, amikor a névnapozó vendégek közt megismerte az a nap éppen 40. születésnapját ünneplő, tehát már szintén nem fiatal tanítónőt, Hencz Katót (1890—1955). Havibúcsúkor, augusztus 5-én feleségül is vette. Hazaköltözött Szőregre. Másfél évre rá született egyetlen gyermeküket, lányukat Szóráth Pál — első szerelmének emlékére — Ilonkának kereszteltette.

AZ EZERMESTER

Szóráth Páltól a fölszabadulás után megvonták nyugdíját. Feleségének kis nyugdíján kívül abból élt, amit a falu óráinak megjavításáért hoztak neki ügyfelei. Egy időben a vasútállomáson éjjeliőrként vagonokat őrzött. Hatalmas szakállat növesztett, és lóden malaclopója mögé rejtette öltönyének kopottságát. A gyerekek félttek tőle.

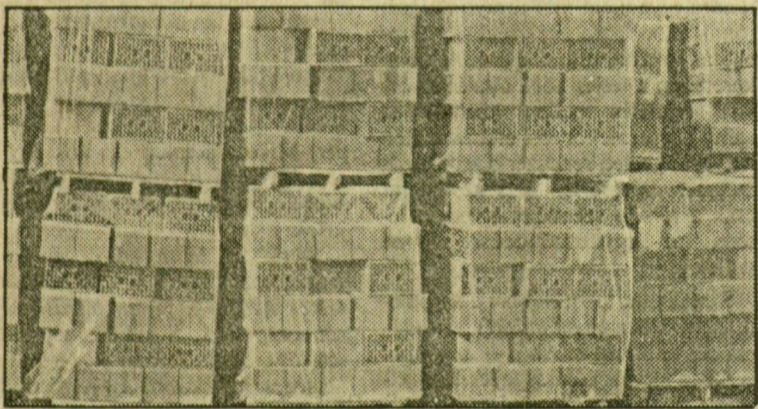
1954-ben a Szegfű utcában szomszédja lettem. Nem emlékszem, hogy a köszönésen kívül szót váltottam volna vele. Anyósom, aki szőgről-végről rokona, valahányadfokú unokatestvére volt, nemcsak magázta, hanem „százados úrnak” szólította. Anegyszer mindenki a faluban. De ennél is jellemzőbb, hogy elemi iskolai osztálytársa, a hajdani szerb nagygazda, Miletin Veljkó rendszeresen így üdvözölte:

— Szervusz, Pali úr!

S Pali úr zárkózottan, magányosan, utóbb özvegyen is, megőrizte méltóságát nyomorúságában is. Mindenhez értett, holott nem tanulta. 76 éves korában sem reszketett a keze, amikor az órák belsejében matatott. Éjszakákon át nagyítóval esztergályozott finom alkatrészeket, szépen festett, rajzolt, politúrozott, kidobott bőrből cipőt csinált... 1942-ben a Magyar Feltalálók Országos Szövetségétől oklevelet és 2000 pengő jutalmat kapott „autógumi-fűjtató” találmányáért.

Szóráth Pál alakja különösége ellenére is nagyon jellemző. A nem átlagos tehetségű parasztfiúból lett úr sajátos típusa. Szőreg legjellemzőbb családnéve, mint írtam, a Szóráth. A Szóráth család legjellemzőbb példánya pedig ő volt, Pali úr, Szóráth Pál.

PÉTER LÁSZLÓ

Nagy László

Göngyöleg

